

Reforma veřejných financí
24.5.2003 ČRo 6 str. 2 18:10 Názory a argumenty
Akademie věd ČR

Radko KUBIČKO, moderátor

Nyní už ke slíbené diskusi pouze o reformě veřejných financí. Jiří Berounský natočil rozhovor s Janem Hanousekem, ředitelem ústavu CERGE.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

Než se budeme věnovat vlastnímu předmětu našeho rozhovoru, to je problematice veřejných financí, řekněte nám, pane řediteli, na úvod krátce něco o ústavu, v jehož čele stojíte. Jak je velký, jakými zakázkami se živí, má nějaké nadřazené ministerstvo nebo je ryze soukromý, prostě vše, co uznáte za vhodné pro informaci na úvod našeho rozhovoru?

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Tak, já bych chtěl jenom říct, že CERGE nebo CERGE-EI je společné pracoviště Univerzity Karlovy a **Akademie věd**. Jedná se o dva ústavy, CERGE je vysokoškolský ústav Univerzity Karlovy, který vychovává postgraduální pracovníky v oboru ekonomie a ekonomický ústav nebo správně **Národohospodářský ústav Akademie věd** je ústav **Akademie věd**, který se zabývá zkoumáním národohospodářských trendů a ekonomických otázek.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

Ještě drobnost, a čili, zakázkami vy se živíte nebo ...

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Samozřejmě jsme výzkumné pracoviště, které pracuje na celé škále výzkumných projektů, ale samozřejmě zpracováváme studie pro Světovou banku, pro Mezinárodní měnový fond, pro Evropskou unii a pochopitelně i jsme se zabývali některými privátními zakázkami. Ale naším hlavním zaměřením je ekonomické vzdělávání a výzkum v tomto oboru. Já si dovolím říci, že patříme k těm nejlepším. Vlastně jako jediný ústav ve střední a východní Evropě máme akreditaci ve Spojených státech našeho studia, to znamená, že naši studenti dostávají diplom, který je nejenom diplomem Univerzity Karlovy, ale zároveň je plně ekvivalentní diplomu nebo postgraduálnímu vzdělávání, který se uděluje v Americe.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

Ono ještě pro představu posluchačů, těch kmenových zaměstnanců nebo teda pedagogů nebo těch, kteří vyučují ty jednotlivé vaše absolventy, těch je asi tak pro představu?

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Kmenových zaměstnanců, stálých zaměstnanců, vysokoškolských pedagogů máme řádově asi osmnáct až dvacet. Samozřejmě je tam celá řada mladších pracovníků, kteří pracují v ústavu a, řekněme, asi sto dvacet studentů, kteří se vzdělávají v tom postgraduálním studiu.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

Tak a nyní k našemu tématu. Ještě před koaliční kolodějskou schůzkou vám vyšel v Respektu článek, který se zabýval státními financemi. Vyzníval velmi pesimisticky. Vy jste ho ostatně nazval slovy "Státní Titanik se potápí". V čem spatřujete hlavní příčinu potápějící se státní lodi, abych zůstal u vaší metaforiky?

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Tak samozřejmě problém státních financí nebo veřejných financí, ať už to nazýváte, jakým chcete způsobem, je, že od vlastně, od počátku 90. let se víceméně dluh, státní dluh jenom zvyšuje a vzhledem k tomu, že jeho velkým nebo velkým přispěvatelem do tohoto dluhu jsou otázky, které jsou spojeny s penzí nebo s potřebnou reformou penzijního systému, tak tento dluh, pokud se nic nezmění, bude narůstat skoro exponenciálním způsobem.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

To znamená, zatím je průběžný, že? Průběžný systém tedy důchodového ...

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Zatím samozřejmě u nás existuje průběžný systém důchodového zabezpečení, který díky tomu, že se zhoršuje věková struktura obyvatelstva a samozřejmě s valorizací důchodů a tak dále, dochází jenom ke zvětšování státního dluhu.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

Teď bližší specifikace. Důchodové nebo platby na důchodové zabezpečení tvoří větší část mandatorních výdajů, je to tak? Čili to jsme probrali a ty další částky, které spadají do těch mandatorních výdajů, které jsou podstatné?

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Samozřejmě tady je celá řada částek, které spadají do takzvaných mandatorních nebo povinných výdajů. Když se podíváte na vývoj mandatorních výdajů od počátku, tak současně situaci mandatorních výdajů, to znamená výdaje, ke kterým je stát zavázán, tvoří zhruba osmdesát procent státního rozpočtu, takže nemusíte být příliš velký ekonom, aby jste si uvědomil, že pokud stát je zavázán k osmdesáti procentům toho, co má k dispozici, tak se s tím velké divy dělat nedají.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

Žádný zázrak velký se státním rozpočtem se nedá dělat a prakticky z toho se dá říct, že rezultuje většinou tedy ten deficit. My jsme před tím narazili na nevýhodný a stále se znevýhodňující poměr aktivních pracovníků ku důchodcům. Můžete to nějak blíže specifikovat?

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Tak tady je potřeba si uvědomit, že zatímco v roce 1994 na jednoho důchodce bylo víc jak dvě výdělečně činné osoby, tak v současné době během pěti let, pokud se nic nezmění, to bude méně než jedna celá sedm, což je velmi alarmující trend a pochopitelně tady si můžeme promítnout, že s velmi konzistentním odhadem, pokud by jsme se podívali na situaci o patnáct let později nebo dvacet let později, tak tento poměr bude menší než jedna celá pět desetin.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

Ano, takže z toho vyplývá, že je třeba ...

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Z toho vyplývá, že ten trend bude, že ten trend je velmi alarmující a že samozřejmě, pokud se nestane vůbec nic, tak ten deficit toho rozpočtu se bude zvyšovat velmi alarmujícím způsobem, a to nemluvím ani o takových vlivech, jako jsou předčasné odchody do důchodu.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

Jinými slovy, pokud já použiji ten, tu paralelu s tou státní lodí nebo, řekněme, s tím Titanikem, tak asi víte sám, nebo jak jsem naznačil, velká část výdajů je mandatorních a z toho důvodu, pokud chcete něco změnit, tak ty změny, aby proběhly v určité časové, v určitém časovém okamžiku, se musí začít provádět už teď.

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Jako s velkou lodí musíte začít tím kormidlem točit velmi brzo.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

Ano, k tomu se dostaneme za chvíli. Já ještě bych se vrátil na začátek toho vašeho konstatování, že státní dluh neustále roste. Vy v tom vašem článku uvádíte dokonce veliký skok z roku 2002 na rok 2003, ze čtyř set miliard korun na sedm set miliard. V tom ovšem může být i nějaké účetní narovnání.

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Tady je potřeba si uvědomit jednu věc, že vlastně nízký státní dluh, který jsme viděli v minulém roce, ať už se bavíme zhruba o čtyřiceti miliardách, je převážně způsoben tím, že záleží na státu, ve které situaci přizná například ztráty konsolidační agentury, takže tam je důležité si uvědomit, že pokud by ztráty konsolidační agentury byly správně započítány v daném roce, tak by ten dluh v minulém roce taky převýšil sto miliard.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

Ještě k tomu pojmu státní dluh. Státním dluhem rozumíme, teď mě opravte, jestli to říkám špatně, je to součet deficitů státního rozpočtu, veřejných rozpočtů České konsolidační agentury a pravděpodobně i Fondu národního majetku, je to tak?

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Ano, tak bychom to zhruba měli brát.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

Čili podle tohoto vašeho článku, v roce 2002 ten státní dluh dosáhl cirka čtyři sta miliard a v roce 2003 uvádíte asi sedm set miliard s tím, že je to možná důvodem prostě účetního vyrovnávání.

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Tam samozřejmě velmi bude záležet na tom, které ty ztráty, nebo které náklady se objeví nebo bude vláda ochotna započítat ve svém rozpočtu v roce 2003.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

A teď, když jsme si zopakovali vaši kritiku o hospodaření se státními financemi, v Kolodějích proběhla koaliční schůzka, která navrhla určité reformy. Ta reforma pravděpodobně není příliš radikální. Je to alespoň vykročení správným směrem?

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Tady je potřeba si uvědomit, že i vláda v současné době velmi křehce formovaná kolem sociální demokracie a koalice si uvědomuje, že pokud se nestane vůbec nic, tak samozřejmě ten systém může velmi rychle zkolabovat. Tady je potřeba si říci, že řada opatření, které jsou navrhovány, jdou pochopitelně správným směrem, ovšem otázka je, že měly být provedeny už před několika lety a samozřejmě můžete si klást otázku, do jaké míry byl vůbec tento systém nastaven.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

Dobře, čili to nastavení ovšem pochází vlastně z dob nedávno po tedy listopadové revoluci.

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Ano, samozřejmě, já bych zase tady v tomto případě, například celý důchodový systém, celý systém sociálních dávek a podobně existoval už za předchozích vlád, které předcházely vládě sociální demokracie.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

A teď k těm oponentům, chystané dohody nebo zatím navržené tedy té reformy patří jak ODS, tak odboráři, jsou jejich námitky relevantní? Ještě bych řekl pro informaci posluchačů, že ODS zejména namítá proti růstu daní, rozumí tím spotřební daně a odboráři namítají proti postihům sociálně slabších občanů. Jaký je váš názor?

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Tady samozřejmě otázka je, do jaké míry vláda se rozhodla relativně v rámci svých možností, abych to tak řekl paradoxně, razantněji šetřit, ovšem otázka je, jestli šetří vždy na správných místech. Já jako člověk, který pochází ze vzdělávacího sektoru a ze sektoru vědy, si nemyslím, že je dobře, že vláda šetří na sektoru zdravotnictví, školství a vědy, kde paradoxně větší utrácení může vést k většímu růstu hrubého domácího produktu, ale co se týče kritiky, a co se týče kritiky této navrhované reformy, tak pochopitelně na straně odborářů je to jejich vlastní zájem, aby rozdělované dávky byly co největší a aby samozřejmě dotace do sociální oblasti byly co největší, otázka je, do jaké míry tyto dávky jsou adresné. Já bych jenom k tomu chtěl připomenout, že my jsme třeba dělali nedávno dosti podrobný výzkum takzvané šedé ekonomiky nebo toho, jak lidé unikají z neplacení daní a z něj vyplynulo, že velká část lidí, kteří pobírají sociální dávky, pracuje načerno, vydělává si, a dokonce to přiznává, to znamená, že jako když vám to přiznají v průzkumu veřejného mínění, to už něco samozřejmě znamená. Já bych vám dal číslo zhruba asi dvacet procent lidí, který byli, kteří přiznali, že pobírají sociální dávky, přiznali, že je pobírá neoprávněně a že navíc načerno pracuje.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

Čili to by byla rezerva i na příjmové stránce rozpočtu, ovšem obtížně asi dosažitelná.

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Tady je si potřeba uvědomit jednu věc, že otázka příjmové části rozpočtu nebo otázka zdanění není do jisté míry izolovaná. Abych to uvedl, vláda nebo ministerstvo financí si určitě uvědomuje, že, řekněme, nejnižší odhady, které si dokážeme představit, úniku daní jsou na takové úrovni, že jsou vyšší než daně vybrané z přímých daní, abych to řekl znova, znamená to to, že vláda, že když se podíváme na úniky daní z daně z přidané hodnoty, tak vláda ztrácí potažmo více, než vybere na přímých daních od lidí. Takže kdybychom, kdyby se dokázal, kdybychom dokázali jako stát lépe vybírat daně z přidané hodnoty, tady si samozřejmě řada lidí může doplnit všechny možné podvody s takzvanými vratkami daně z DPH, ať už jsou to lehké topné oleje, fiktivně vyvezené zboží a podobně, kdyby stát dokázal tyto věci lépe ohlídat a lépe vybrat daně, tak by samozřejmě při stejném zisku mohlo být daleko nižší daňové zatížení.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

Domníváte se, že je třeba dobře realizovatelný ten návrh pokladen registračních?

Jan HANOUSEK, ředitel ústavu CERGE-EI

Samozřejmě je tady celá řada zkušeností, ať už třeba ze sousedního Slovenska, kde registrační pokladny se používají, ale nemyslím si, že by měly samy o sobě takový význam. Celá řada jiných instrumentů například to, že lidé platí kreditními kartami nebo platebními kartami, samozřejmě umožňuje stejnou kontrolu těch výdajů, jako když jsou registrační pokladny. Ale tady k tomu bych chtěl říct ještě, že většinou lidé se právě dívají na to daňové zatížení a říkají: "Daně jsou nízké, nebo daně jsou vysoké." Ale to není odtržená stránka věci. Daně jsou nízké, nebo daně jsou vysoké vůči tomu, co vláda za tyto vybrané daně poskytuje. Například můžete mít země, ve kterých je vysoká míra zatížení a daňového zatížení a samozřejmě míra daňového zatížení sama o sobě není důležitá, je důležité, co stát za ty daně těm lidem poskytuje.

Jiří BEROUNSKÝ, redaktor

No, já vám děkuji za rozhovor.

Radko KUBIČKO, moderátor

Jiří Berounský hovořil s Janem Hanouskem, ředitelem CERGE.
